

УДК 340.1

*Л. Г. Матвеева***НАСТУПНІСТЬ ПРАВА ЯК ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА КАТЕГОРІЯ
В ДОСЛІДЖЕННІ ТРАНЗИТИВНОСТІ ПРАВА**

Постановка проблеми. Трансформація сучасної правової системи України в напрямі до європейських стандартів є процесом складним і багатофункціональним, тому потребує глибокого науково-теоретичного аналізу правової дійсності та визначення основних напрямів її розвитку. З точки зору загальноісторичної соціально змістовної типології держав Україна належить до типу перехідних держав, зорієнтованих на соціальну демократію. До відповідного перехідного типу слід віднести також основу правової системи – об'єктивне право сучасної України.

Стан дослідження проблеми. Зміни в правових системах минулого й сучасності, як правило, аналізувалися досі за допомогою діалектики, зокрема, її основних законів: єдності та боротьби протилежностей, переходу кількісних змін у якісні, заперечення заперечення. Добре вивчене в юриспруденції явище наступності в праві виведено саме з огляду на ці закони. Питання наступності в праві є предметом дослідження як зарубіжних, так і вітчизняних учених-правознавців. Вказаному питанню присвячено монографію болгарського правознавця Н. Неновскі. У радянській юридичній науці проблема наступності розроблялася В.К. Бабаєвим, А.І. Косаревим, Г.В. Швековим. Різним аспектам наступності в праві присвячено розвідки сучасних російських дослідників М.Л. Давидової, Р.А. Ромашова, В.П. Ретутова, В.О. Рібакова, Ф.Ф. Литвиновича. Питання наступності в розвитку права Республіки Білорусь досліджено в працях Т.І. Довнар, С.В. Липеня, Д.В. Щербика. Серед вітчизняних науковців означеній проблемі присвячено дослідження теоретиків права Ю.М. Оборотова та Л.В. Авраменко, фахівців у різних галузях права В.О. Навроцького, Д.О. Балобанової, Р.І. Шабанова.

Мета статті – дослідити особливості наступності права як загальнотеоретичної категорії та проаналізувати різні позиції щодо сутності наступності права.

Виклад основного матеріалу. Вважаємо, що проблематика наступності має загальнофілософське значення. У філософії наступність є найваж-

лівішою характеристикою розвитку. Розвиток – філософська категорія, що виражає процес руху, зміни цілісних систем, у тому числі соціальних. Щодо суспільства розрізняють два аспекти наступності: передачу соціальних і культурних цінностей від покоління до покоління, від формації до формації та засвоєння цих цінностей кожним новим поколінням, кожною новою соціальною системою. Наступність є особливим механізмом «пам'яті суспільства», що здійснює накопичення й зберігання культурної інформації минулого, на основі якої створюються нові цінності. Вона може бути безперервною, коли культурні цінності минулого постійно функціонують у житті суспільства, та уривчастою, коли певні цінності тимчасово зникають із культурного вжитку. Термін «наступність» позначає також усю сукупність дій і традицій відтворення норм соціальної поведінки, характерних для історично минулої суспільної реальності [17, с. 212].

Поняття наступності в праві традиційно трактується як збереження, перенесення й використання окремих елементів попередньої стадії розвитку права на наступну. Як правило, під наступністю в праві більшість авторів розуміють універсальний закономірний зв'язок між ступенями розвитку національного права як соціального явища, що виражається в збереженні та сучасному використанні правового матеріалу минулих часів, забезпеченні особливостей національної правової системи. Найновіше визначення наступності в праві надано О.І. Чубаєвою, яка розглядає наступність як зв'язок між різними етапами розвитку права, що спирається на позитивний досвід, спрямовується на забезпечення безперервного розвитку, націлюється на майбутнє, реалізується здатністю до самозбереження внутрішньої основи та слугує для нового руху вперед. Наступність у праві є проявом закону заперечення заперечення [17, с. 212]. О.Ф. Скакун підкреслює історичний характер наступності в праві. На її думку, наступність здійснюється через історичну (соціальну) пам'ять, генетичні зв'язки минулого й сучасності [13, с. 304].

Дискусійним залишається питання щодо сукупності факторів, які зумовлюють явище наступності в праві. Розглядаючи право як соціальний інститут, що виник і функціонує внаслідок саме соціальних потреб, слід визнати, що наступність зумовлюється насамперед факторами розвитку суспільства. Саме з таких позицій аналізує наступність у праві болгарський правознавець Н. Неновскі, який вважає, що наступність у праві означає зв'язок між різними етапами в розвитку права як соціального явища, а суть цього зв'язку полягає в збереженні певних елементів або сторін права (у його сутності, змісті, формі, структурі, функціях тощо) за відповідних змін. При цьому автор звертає увагу на те, що наступність у праві може бути негативною, тобто мати консервативне, реакційне, негативне значення.

На відміну від О.Ф. Скакуна, яка розмежовує поняття наступності й акультурації, Н. Неновскі розрізняє наступність «за вертикаллю» (у часі) та «за горизонталлю» (у просторі). У будь-якому разі наступність за змістом поняття передбачає історично послідовний характер, і в цьому плані

«вертикальна» наступність відрізняється від «горизонтальної» лише тим, що означає збереження елементів за переходу на нові якісні стани однієї й тієї ж національної правової системи. «Горизонтальна» наступність полягає в сприйнятті минулого правового досвіду інших (територіально) держав [10, с. 44]. На нашу думку, «горизонтальна» наступність здійснюється в межах одного цивілізаційного типу права. Зокрема, можна говорити про наступність українського права праву континентальної Європи. І справа не лише в тому, що протягом значного періоду своєї історії Україна перебувала в складі інших європейських держав. Будучи частиною Європи, українське право через зв'язки з Європою, насамперед Центральною, вбирало в себе «чужі» норми, які поступово ставали «власними». Як приклад можна навести практику розгляду місцевими судами Гетьманської України справ про подружню зраду. Пирятинський міський уряд наприкінці XVII – на початку XVIII століття без будь-яких застережень користувався під час прийняття рішень у таких справах не лише постановами канонічного (духовного) права, а й нормами магдебурзького (міського) права, викладеними в Порядку судочинства в справах міських (краківського видання 1619 р.) [14, с. 103, 142, 155–156, 187, 190].

Зазначимо, що радянська юриспруденція вбачала фактори наступності в праві винятково в ідеологічній площині, зокрема, у збереженні його нібито класової сутності. За висновком Т.В. Наконечної, діалектика наступності в соціалістичному праві – специфічний вид (тип) спадкоємних зв'язків у розвитку правової форми класового суспільства; зв'язок між різними ступенями (етапами) його розвитку, сутність якого полягає в утриманні, збереженні й використанні елементів попередніх етапів розвитку соціалістичного права в наступних етапах [9, с. 10]. Однак практика радянської правотворчості свідчила про прямо протилежне: нерідко за основу радянських законів бралися (інколи й дослівно) відповідні нормативно-правові акти царської Росії. Так само сучасне право пострадянських країн, які відмовилися від побудови соціалізму й комунізму, часто зберігає правові інститути та норми, а то й цілі нормативно-правові акти попереднього етапу розвитку права, класова сутність якого є прямо протилежною сучасним буржуазним реаліям.

На нашу думку, наступність у праві, крім суто соціальних факторів, до яких слід віднести й державну волю, зумовлюється властивостями самого права, насамперед його нормативністю, а також його сутністю, що проявляється в усіх функціях права. Особливо відмітимо значущість стабілізаційної функції права, її роль у встановленні стійких правил соціальної поведінки, які запобігають конфліктам та усувають конфлікти, що вже виникли. Правове регулювання в його історичному аспекті завжди є формалізованим результатом узагальнення досвіду впорядкування суспільних відносин, спрямованим у майбутнє. Саме властивостями права як «представника порядку в хаосі» можна пояснити численні приклади переживання правових норм, збереження майже в непорушності принципів, інститутів і навіть галузей права за революційних перетворень у суспільстві,

змін державного ладу тощо. Хрестоматійним прикладом цього є функціонування Цивільного кодексу Франції й Кримінального кодексу Франції, які було ухвалено за часів Першої імперії та які пережили декілька революцій і змін форм правління в цій державі. Цивільний кодекс Франції (за винятком першої книги, присвяченої особам) діє досі, а Кримінальний кодекс Франції був чинним до 1994 р.

Розширення змісту поняття «наступність у праві» пов'язане з відходом від суто догматичного методу юриспруденції. Так, Ю.М. Оборотов акцентує увагу на тому, що наступність у праві здійснюється із залученням як традиційних регуляторів (звичаїв, традицій, звичок), так і раціональних регуляторів (закони, рішення, договори). Наступність може виражатися в правових нормах та інститутах, правосвідомості, правовій поведінці. Вона може стосуватися як права, так і того, що іменують метаправом [11, с. 70].

З огляду на множинність факторів, що зумовлюють наступність у праві, слід виокремити такий соціальний і водночас правовий фактор, як традиція правового регулювання. Традиція правового регулювання – це усталеність мети, змісту й способів правового регулювання безвідносно до змін законодавця, законодавства та інших форм позитивного права, властива певній немоментальній правовій системі [5, с. 50].

Сучасні науковці вказують на певні традиції правового регулювання в Україні. Однією з них є насамперед поєднання різних цивілізаційних моделей права та правової системи. Так, Л.В. Авраменко наголошує, що своєрідність правової вітчизняної спадщини полягає в поєднанні впливів двох цивілізацій: східної (греко-візантійської) та західної (римсько-латинської), оскільки Україна перебувала на перехресті Сходу й Заходу. Через відсутність власної стабільної державності протягом багатьох століть в Україні не сформувалося окремої незалежної національної правової системи, а її право, засноване на місцевих традиціях і звичаях, запозичало елементи правової культури як Заходу, так і Сходу. Наступність і запозичення переплітаються в історії розвитку правових систем так, що їх іноді важко розмежувати, а споконвічне «своє» в праві України (в окремих його елементах) неможливо відокремити від того, що було привнесеним, пристосованим і стало своїм [1, с. 3].

Не відкидаючи думку про поєднання впливів східної й західної цивілізацій на формування українського права, підкреслимо мінливість «питомої ваги» цих двох орієнтирів розвитку та приєднаємось до висновку Є.О. Харитонова про постійне змагання України між Сходом і Заходом, у якому принаймні двічі стояло питання про цивілізаційний вибір: більше тисячі років тому (під час вибору панівної релігії) та сьогодні – під час самоідентифікації незалежної України [16, с. 340].

Продовжуючи думку Ю.М. Оборотова про плюралізм проявів наступності в праві, відзначимо таку властивість українського права, як збереження ним упродовж століть тяжіння до континентального типу правової системи. Це виявляється насамперед у наступності форм права. З часів Литовських статутів, збірок магдебурзького права, Кодексу українського

права 1743 р. воно носить кодифікований характер. За доби панування на українських землях імперського (російського й австрійського) права цю рису не лише не було втрачено, а й було підсилено з огляду на тяжіння обох імперій до систематизованих джерел права. Спроби формування національної правової системи за революційних часів 1917–1921 рр., хоча й відкинуті через її поразку, також виявлялися в намаганні створити кодифіковане право. Радянська правотворчість, незважаючи на першопочаткові намагання відкинути право як інструмент панування буржуазії, також пішла шляхом кодифікації права. Таке дотримання кодифікованої форми права простежується, наприклад, у лісовому праві з найдавніших часів до наших днів, дослідженому Б.В. Кіндюком [3]. Окремо слід окреслити висновки В.О. Навроцького щодо наступності радянського й сучасного кримінального права України. Автор визначає наступність у кримінальному законодавстві як зв'язок між двома законами, які встановлюють злочинність і караність діяння та інші його кримінально-правові наслідки, за якого в новому нормативному акті зберігаються основні ознаки, що визначають змістовну й формальну характеристику кримінального закону [8, с. 29]. Саме ці ознаки виступають елементами наступності – тими частками, які в сукупності дозволяють говорити про наявність або відсутність зв'язку між раніше чинними й новими законами. Очевидно, що наступність найбільш яскраво виявляється в кодифікованих нормативно-правових актах [8, с. 29].

Кодифіковані форми права є проявом наступності права як за вертикаллю, так і за горизонталлю з огляду на безпосередню дію іноземного права на території українських земель і неодноразові запозичення іноземних правових джерел національними урядами та Російською імперією, у складі якої перебувала переважна більшість українських земель за доби формування класичних кодексів.

Зазначимо, що кодифіковане право саме є фактором наступництва через його більшу порівняно з некодифікованим правом стабільність. Так, у країнах Західної Європи й Латинської Америки більшість кодексів діють досить тривалий час, що є одним із показників стабільності відповідних правових систем.

Знаковим для правонаступництва форм права є збереження правового звичаю. Звичай як джерело права в Україні визнавався споконвіку. Проте його роль у регулюванні правових відносин змінювалася на різних етапах державного розвитку [12]. Найважливішу роль звичай відігравав у Київській Русі та в Запорозькій Січі, у яких панувало виключно звичаєве право. Пізніше закон зайняв панівну позицію серед джерел права, не поступаючись нею донині. Однак звичай залишається джерелом права й у сучасній правовій системі. Як вказують сучасні дослідники, увага до звичаю сьогодні активізувалася. Причини цього є такими: по-перше, звичай як найдавніше джерело права вплинув на розвиток українського права, багато звичаїв знайшли своє закріплення в правових нормах; по-друге, деякі регіони України заселені представниками багатьох національностей, які зберігають свою культуру, звичаї, традиції, що необхідно враховувати,

щоб зберегти їхню самобутність та забезпечити мир і злагоду в багатонаціональній державі [15, с. 52].

Залежно від характеру звичаю розрізняють місцеві звичаї, звичаї національної меншини, звичаї ділового обороту, міжнародні торгові звичаї, звичаї торговельного мореплавства, банківські звичаї, звичаї війни. За територією дії всі звичаї можна класифікувати на внутрішньодержавні та міжнародні. За способом фіксації розрізняють звичаї, зафіксовані у відповідних документах, і звичаї, не зафіксовані у відповідних документах [15, с. 55]. Наявність та функціонування звичаїв відмічається фахівцями в багатьох галузях українського права, зокрема сімейному, морському, господарському, цивільному, конституційному. Ставиться питання навіть про звичаї в кримінально-процесуальному праві. Ю.З. Драпайло небезпідставно зауважує про можливість переходу звичаю до рангу нормативно-правового акта, якщо збірку звичаїв прямо чи непрямо буде санкціоновано державою [2, с. 515]. Однак справа не лише в наявності й застосуванні звичаїв у сучасній Україні. Саме визнання звичаїв як живого джерела права є проявом наступності в праві, зокрема, у таких його важливих іпостасях, як правосвідомість і правові відносини.

Поряд із вивченням наступності права в законодавстві та юридичній практиці вчені останнім часом звертають увагу на наступність у юридичній науці. Цій проблематиці присвячено праці С.В. Липеня, С.В. Навального, Е.А. Романенко та інших дослідників. Для С.В. Липеня наступність у юридичній науці виявляється насамперед у наслідуванні панівної в певний період розвитку ідеології. Він називає три етапи наступності (які, на наше переконання, є швидше проявами дискретності): наступність радянської юриспруденції дореволюційній російській науці, наступність сучасної юриспруденції радянській науці, наступність сучасної юриспруденції дореволюційній науці. Автор вказує також на точки розриву з попереднім етапом розвитку юриспруденції: на початку 1920-х рр. це був розрив із дореволюційною «буржуазною» наукою, а в 1990-х рр. було проголошено розрив із марксистською методологією [7, с. 296].

На нашу думку, наступність у юриспруденції не можна зводити до традицій використання тієї чи іншої ідеології, хоча це питання є важливим з огляду на вимушену ідеологізацію юридичної науки на будь-якому етапі її розвитку, зумовлену соціальним походженням і залежністю права від ідеологічних систем, вироблених та підтримуваних суспільством чи його частиною. Зрештою не можна заперечувати ідейну основу права, доведену Г.В.Ф. Гегелем.

Говорячи про наступність у юриспруденції, не можна оминати увагою ідею Т. Куна про сутність і структуру наукових революцій. Щодо правничої методології можемо констатувати, що в юридичній науці, на відміну від природничих наук, важко (можливо, навіть немає сенсу) визначати поняття наукової революції та наукової парадигми. Жодна парадигма – модель вирішення дослідницьких завдань – у межах юридичної науки ніколи не була панівною. Для юридичної науки нормальною формою буття науки

була й залишається боротьба наукових шкіл – методологічних напрямів, у межах яких також ніколи не існувало єдності. Досить згадати протистояння позитивістів і представників відродженого природного права, нормативістів і представників соціологічної концепції права. Слушною є думка В.В. Лапаєвої, що вся історія розвитку юриспруденції – це історія протиборства різних типів праворозуміння, тобто різних підходів до розуміння того, чим є право як особливе явище соціального життя [6, с. 399].

Юридична наука із часів її інституціоналізації як самостійної сфери наукового пізнання перебувала й перебуває, якщо оперувати інструментарієм Т. Куна, у стані «нормальної науки». Інакше кажучи, актуальні дослідження ґрунтуються на здобутках попередників без радикальної відмови від їх методології, навіть якщо дослідник оголошує про такий розрив. Ми можемо говорити здебільшого про збагачення науки новими підходами. Так, плідотворними виявилися ціннісний (аксіологічний) та похідні від нього антропологічний і потребовий підходи в юриспруденції. Однак важко уявити будь-яке дослідження без розроблених класичною юриспруденцією ХІХ – ХХ століть формально-юридичного й порівняльно-правового методів.

Вважаємо, що наступність у науці проявляється не стільки в плані методології, скільки в постановці питань, які, на відміну від природничих наук, ніколи не могли бути вирішеними однозначно. Сутність права, його походження й джерела, властивості права, співвідношення права та інших соціальних регуляторів, співвідношення права й держави – це вічні питання, які, на наше переконання, ніколи не знайдуть загальноприйнятого науковим співтовариством вирішення. Водночас можемо констатувати про дискретність у розвитку правової думки, що зумовлюється насамперед появою нових суспільних викликів. Так, центральне питання середньовічної правничої думки – питання про співвідношення держави й церкви – за доби ранньобуржуазних революцій поступилося місцем питанню про права людини та співвідношення прав людини й повноважень державної влади.

Наступність і дискретність у сучасній українській юриспруденції проявляються в збереженні традицій нормативного підходу до права, особливо відмітного в галузевих дослідженнях та одночасному формуванні інтегральних концепцій права. Зокрема, такі вдалі спроби зроблено О.М. Костенком, Ю.М. Оборотовим, П.М. Рабіновичем. Причому не слід забувати, що можливості інтегрального праворозуміння не безмежні. Як слушно зауважує М.І. Козюбра, на рівні світоглядно-ціннісних методологічних позицій, на яких ґрунтуються природно-правовий, юридико-позитивістський і соціологічний типи праворозуміння, їх синтез не можливий [4, с. 10–21].

Поліпарадигмальність юриспруденції не виключає домінування того чи іншого типу праворозуміння в суспільстві. Знання витоків і характеру домінуючого в країні типу праворозуміння – це ключ до пізнання її правової культури та осмислення її цивілізаційної ідентичності в цілому.

Висновки. Отже, проблема наступності в праві є надзвичайно багатогранною, вимагає комплексного підходу з боку різних суспільних наук та привертає увагу не лише юристів, а й філософів, соціологів, економістів.

Дослідження сучасних перехідних державно-правових явищ із використанням принципу наступності в праві дозволяє розглядати їх як єдиний процес, що має загальні історичні коріння, джерела, юридичну техніку, ідеологію, а також дозволяє вирішувати прогалини й колізії, які виникають у юридичній практиці та є базовим, стабілізуючим фактором розвитку національної правової системи держави. Досвід правового регулювання, що накопичується в межах тієї чи іншої історичної епохи або правової системи, передається в інші. Таким чином, наступність у праві виступає сполучним явищем, яке з'єднує минуле із сьогоденням.

З'ясування сутності й змісту наступності в праві є перспективним напрямом самостійного наукового дослідження у сфері юриспруденції та дозволяє нам отримати знання, потрібні для вирішення сучасних державно-правових проблем.

Література

1. Авраменко Л.В. Розмежування наступності у праві з іншими суміжними поняттями / Л.В. Авраменко // Проблеми законності : зб. наук. праць / відп. ред. В.Я. Тацій. – Х. : Нац. ун-т «ЮАУ ім. Ярослава Мудрого», 2012. – Вип. 121. – С. 3–13.
2. Драпайло Ю.З. Правова природа звичаїв морського порту / Ю.З. Драпайло // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць / за ред. С.В. Ківалова. – О. : Юридична література, 2012. – Вип. 63. – С. 514–519.
3. Кіндюк Б.В. Правові та організаційні засади використання та охорони лісів на українських землях з X по початок XX ст. : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / Б.В.Кіндюк ; Харківський нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2010. – 20 с.
4. Козюбра М.І. Праворозуміння: поняття, типи та рівні / М.І. Козюбра // Право України. – 2010. – № 4. – С. 10–21.
5. Крестовська Н.М. Традиції ювенально-правового регулювання в Україні / Н.М.Крестовська // Право і громадянське суспільство. – 2013. – № 1(2). – С. 49–56.
6. Лапаева В.В. Правопонимание как основа национальной правовой культуры (сравнительный анализ российской и западноевропейской правовой мысли) / В.В. Лапаева // Диалог культур и партнерство цивилизаций: становление глобальной культуры : матер. X Международных Лихачевских науч. чтений (г. Санкт-Петербург, 13–14 мая 2010 г.) / науч. ред. А.С. Запесский. – СПб. : СПбГУП, 2010. – С. 399.
7. Липень С.В. Преемственность в развитии юридической науки как аспект общей проблемы преемственности в праве / С.В. Липень // Юридическая техника: ежегодник. – Нижний Новгород, 2011. – № 5. – С. 294–297.
8. Навроцький В.О. Наступність кримінального законодавства України (порівняльний аналіз КК України 1960 р. та 2001 р.) / В.О. Навроцький. – К. : Атіка, 2001. – 271 с.
9. Наконечная Т.В. Преемственность в развитии советского права / Т.В. Наконечная. – К. : Наукова думка, 1987. – 102 с.
10. Неновски Н. Преемственность в праве : [монография] / Н. Неновски ; пер. с болг. В.М. Сафронова ; общ. ред. и вступ. ст. Ю.С. Завьялова. – М. : Юридическая литература, 1977. – 165 с.
11. Оборотов Ю.Н. Традиции и новации в правовом развитии : [монография] / Ю.Н. Оборотов. – О. : Юридическая литература, 2001. – 160 с.
12. Правовий звичай як джерело українського права IX – XIX ст. / за ред. І.Б. Усенка. – К. : Наукова думка, 2006. – 280 с.
13. Скакун О.Ф. Теория государства и права (энциклопедический курс) : [учебник] / О.Ф. Скакун. – Х. : Эспада, 2005. – 840 с.
14. Стороженки. Семейный архив : в 7 т. / А.В. Стороженко, Н.В. Стороженко и др. – К. : Тип. Г.А. Фронкевича, 1902–1910. – Т. 6. – 1908. – 798 с.

15. Стрельникова І.Ю. Місце звичаю в сучасному праві України / І.Ю. Стрельникова, Є.В. Погорелов // Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки». – Т. 23(62). – 2010. – № 2. – С. 52–56.
16. Харитонов Є.О. Нариси теорії цивілістики (поняття та концепти) / Є.О. Харитонов. – О. : Фенікс, 2008. – 464 с.
17. Чубаева Е.И. Понятие и сущность преемственности в праве / Е.И. Чубаева // Вестник Нижегородской академии МВД России. – 2012. – № 20. – С. 210–212.

А н о т а ц і я

Матвеева Л. Г. Наступність права як загальнотеоретична категорія в дослідженні транзитивності права. – Стаття.

У статті розглядається проблематика наступності права як загальнотеоретичної категорії, аналізуються різні позиції щодо сутності наступності права. Виявляються й аналізуються фактори, які зумовлюють наступність права. До соціальних факторів наступності в праві слід відносити фактори розвитку суспільства, державну волю. Виділяється такий соціальний і водночас правовий фактор, як традиції правового регулювання, до яких різні автори відносять об'єднання різних цивілізаційних моделей і правової системи.

Наступність у праві може виражатися в правових нормах, правових інститутах, правосвідомості, правовій поведінці. Найбільш яскраво наступність права проявляється в кодифікованих нормативно-правових актах і правових звичаях. Наступність права є важливим механізмом, завдяки якому відбувається оновлення нормативно-правової бази регулювання суспільних відносин, зберігається цінний накопичений і пережитий досвід.

Поряд із вивченням наступності права в законодавстві та юридичній практиці також розглядається наступність у юридичній науці. Зроблено висновок, що наступний зв'язок у праві дозволяє виявити співвідношення вибудованої вітчизняної державно-правової системи та конкретних історичних умов її існування.

Ключові слова: трансформація правової системи, наступність права, наступність законодавства, наступність юридичної практики, наступність юридичної науки.

А н н о т а ц і я

Матвеева Л. Г. Преемственность права как общетеоретическая категория в исследовании транзитивности права. – Стаття.

В статье рассматривается проблематика преемственности права как общетеоретической категории, анализируются разные точки зрения, касающиеся сущности преемственности права. Выявляются и анализируются факторы, которые обуславливают преемственность права. К социальным факторам преемственности в праве следует относить факторы развития общества, государственную волю. Выделяется такой социальный и одновременно правовой фактор, как традиции правового регулирования, к которым разные авторы относят объединение разных цивилизационных моделей и правовой системы.

Преемственность в праве может выражаться в правовых нормах и правовых институтах, правосознании, правовом поведении. Наиболее ярко преемственность права проявляется в кодифицированных нормативно-правовых актах и правовых обычаях. Преемственность права является важным механизмом, благодаря которому происходит обновление нормативно-правовой базы регулирования общественных отношений, сохраняется ценный накопленный и пережитый опыт.

Наряду с изучением преемственности права в законодательстве и юридической практике также рассматривается преемственность в юридической науке. Делается вывод, что преемственная связь в праве позволяет выявить соотношение выстроенной отечественной государственно-правовой системы и конкретных исторических условий ее существования.

Ключевые слова: трансформация правовой системы, преемственность в праве, преемственность законодательства, преемственность юридической практики, преемственность юридической науки.

С и ш т а р у

***Matveeva L. G.* Law succession as a general theoretical category in the study of law transitivity. – Article.**

The article deals with the problems of law succession as a general theoretical category; it is analyzed different points of view concerning the nature of law succession. It is identified and analyzed the factors that determine the law continuity. The social factors of continuity in the law should include: factors of development of society, a will of state. It is distinguished at the same time a social and legal factors as the tradition of legal regulation to which different authors include unification of different civilizational model and the legal system. Law succession may be expressed in the law and legal institutions, sense of justice, legal behavior.

The law succession is manifested most clearly in codified legal acts and legal traditions. The law succession is an important mechanism by which updates the legal framework regulating social relations and saved valuable lessons, a lived experience.

Along with the study of law succession in legislation and legal practice, it is considered the continuity in jurisprudence. It is concluded that the successive link in the law ratio reveals the architecture of the domestic state legal system and the specific historical conditions of its existence.

Key words: transformation of the legal system, law succession, succession in legislation, succession of law practice, succession of legal science.